

Κωνσταντῖνος

Παλαιολόγος:

Ἡ αἰώνια μοῖρα

τοῦ Ἑλληνα

Μεσοῦντος τοῦ 10^{ου} αἰῶνος, ἡ ἐξουσιαστική Λογοκρατία πρό πολλοῦ εἶχε ἀποφασίσει γιά τήν τύχη τοῦ πολυεθνικοῦ κατασκευάσματος πού εἶχε ἰδρύσει πρὶν ἀπό ἔνδεκα αἰῶνες, μέ σκοπό τή δολοφονία τοῦ ἐξανθρωπιστικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τό Βυζάντιο δέν τήν ἐξυπηρετοῦσε πιά. Ἦδη, τὰ ὄργανά της ἀπό τή Δύση, μέ τίς Σταυροφορίες, εἶχαν ἀποσυνθέσει τό Βυζάντιο εἰς τὰ «ἐξ ὧν συνετέθη» καί τὰ κομμάτια του τὰ εἶχαν ἰδιοποιηθῆ οἱ ἀγνεῖς «εὐγενεῖς» καί οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ δόγματος.

«Ὁ ὄχλος, οἱ δημῶδεις καί ἰδιῶται»,⁽¹⁾ πού κάποτε εἶχαν στραφῆ μέ φανατισμό ἐναντίον τῶν φυσικῶν τους ἡγεσιῶν, πιστοί στό δόγμα τῆς «λαϊκῆς κυριαρχίας», τώρα ἐξαθλιωμένοι καί ἐκμηδενισμένοι, περίμεναν τόν «ἄγγελο» νά κατέβῃ, γιά νά τους λυτρώσῃ ἀπό τήν ἀπειλή τοῦ νέου κατακτητῆ.

«Ἀνοίξτε τίς πόρτες τοῦ κάστρου

καί ἀφήστε τοὺς ἀπιστοὺς νά μποῦνε στήν πόλη. Ἐνας ἄγγελος, κρατώντας ρομφαία, θά κατεβῆ κοντά στή στήλη τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου καί θά μᾶς σώσῃ», συμβούλευε τὰ πλήθη ὁ καλόγηρος Γεννάδιος, πού, γιά ἀνταμοιβή του, τόν ἔκανε ἀμέσως μετά τήν ἄλωση Πατριάρχη ὁ Μωάμεθ.⁽²⁾ Θρησκευτική μισαλλοδοξία καί ἠττοπάθεια, σήμη καί παρακμή, ἀναρχία καί τυχοδιωκτισμός ἐπικρατοῦσαν στήν Κωνσταντινούπολη. Οἱ ἰδέες, οἱ ἀτίες καί οἱ ἀρετές, πού πρὶν μερικές ἑκατονταετίες ὑπερχεῖλιζαν στὸν ἴδιο γεωγραφικὸ χῶρο, ἐγίναν στόχος τοῦ φανατισμοῦ νοση-

Τοῦ

Σ. ΠΑΝΑΓΟΥ

ρῶν καλογήρων, πού εἶχαν μετατοπίσει τό κέντρο τῆς ζωῆς τους στό Μηδέν. Πολιτική ἀναρχία καί ἀθέμιτος πλουτισμός χαρακτήριζε τοὺς «εὐγενεῖς», πού, κατὰ τὸν Ἀλέξανδρο Μακρεμβολίτη, «χάρις τῷ θεῷ, ὅτι καί τὸν ἥλιον εἰ κατασχεῖν ἠδύναντο, αὐδὲ τῆς τούτου· ἂν ἡμᾶς ἡξιώσατε ἀπολαύσεως». Ὁ στρατός, πού τῆ συντήρησή του ἐφρόντιζε τὸ κράτος καί οἱ «εὐγενεῖς», ἦταν ἐντελῶς διαλυμένος καί οἱ ἄρχοντες ἀδιαφοροῦσαν ἀπό ὑστεροβουλία καί φιλοχρηματία

(1) Οἱ χαρακτηρισμοὶ δίδονται ἀπὸ τὴν Ἱστορία. Ἰδιώτης δὲ στίς νεώτερες γλώσσες σημαίνει ἡλίθιος. (Βλ. «Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους», Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τ. Θ', σ. 217 - 223).

(2) «Ἄν καὶ μιλῶ ἑλληνικά, ποτὲ ὅμως δέν ἤμουν Ἑλληνας» (Γεννάδιος — Σχολάριος).

νά διαθέσουν κάτι γι' αὐτόν.⁽³⁾ Ἄλ-
λωστε οἱ ἐσωτερικὲς διαμάχες ἦσαν
πάντοτε σὲ ἔνταση ἐξ αἰτίας τοῦ με-
γάλου προβλήματος τῆς Ἐνώσεως
τῶν Ἐκκλησιῶν, ποὺ οἱ ἔμπειροι Βυ-
ζαντινοὶ τὴν ἐρμήνευαν σὰν ὑποδού-
λωσιή τους στὴ Δύση, καὶ ὄχι ἄδικαι.
«Τὴν γὰρ Λατίνων βοήθειαν οὔτε τὴν
ἔνωσιν χρῆζομεν. Ἀπέστω ἀφ' ἡ-
μῶν ἢ τῶν ἀζυμιτῶν λατρεία». Πα-
ρὰ ταῦτα οἱ φραγκεμένοι καὶ τιποτό-
φρονες αὐτοκράτορες σέρνονταν στὴ
Φερράρα, ζητώντας τὴ σωτηρία ἀπὸ
τὴν Εὐρώπη, ποὺ εἶχε διαλύσει οἰκο-
νομικὰ καὶ πολιτικὰ τὸ Βυζάντιο καὶ
τὸ ἐνέπαιζε ἀσταμάτητα. Ἄντι γιὰ
βοήθεια κατέφθαναν στὴν Ἰβόλη Γε-
νουάτες, Βενετσιάνοι καὶ Καπαλιάνοι,
ποὺ γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς ἦταν λαφυ-
ραγωγοὶ καὶ αὐθάδεις καικοῦργοι,
καὶ καταλάμβαναν τὰ ἐμπορικὰ πό-
στα.

Μέσα στὴ νεκρικὴ αὐτὴ ἀτμόσφαι-
ρα μιὰ ομάδα ἀπὸ φωτισμένους Ἑλ-
ληνες μὲ ἀρχηγὸ τὸ Γεώργιο Γεμι-
στό ἢ Πλήθωνα συλλαμβάνουν τὸ ὄ-
ραμα τῆς Ἑλληνικῆς ἀναβίωσης καὶ
τῆς δημιουργίας Ἑλλαδικοῦ Ἰκράτους
μὲ ἑλληνικὸ χαρακτηριστὸ, σὰν μοναδι-
κὴ ἐλπίδα γιὰ τὴν ἀνάσταση καὶ ἐπι-
βίωση τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Οἱ
«Ἑλληνίζοντες» αὐτοὶ ἐπέλεξαν τὸ
Μυστρά, ὅπου ἱδρυσαν «Σχολή», ποὺ
ἐπρόκειτο νὰ καταστή ὑψηλὴ τῆς
Ἑλληνοσύνης, τάφος τοῦ σχολαστι-

κισμοῦ καὶ σπινθήρας τῆς Ἀναγέν-
νησης.

Ἀποσκοπώντας, ὁ Πλήθωνας στὴν
ἰδεολογικὴ, πολιτικοκοινωνικὴ καὶ
στρατιωτικὴ αὐτάρκεια τοῦ ἔθνους,
Ζήτησε ἀπὸ τοὺς Παλαιολόγους γε-
νικὴ μεταρρύθμιση, καὶ ἔκανε προτά-
σεις ποὺ χαρακτηρίζονται πρωτοπο-
ριακὲς καὶ σήμερα ἀκόμη, ὅσον ἀφο-
ρᾷ τὶς ιδέες καὶ τὰ σχέδια διοικήσε-
ως. Ὁ ἑλληνολάτρης δάσκαλος ἀν-
τιτάχθηκε στὸ θεσμὸ τοῦ μισθοφο-
ρικοῦ στρατοῦ καὶ πρότεινε τὴ συγ-
κρότηση ἐθνικοῦ στρατοῦ, διότι — ἔ-
λεγε — «οὐδὲν ὑπάρχει ἀποπώτερον
τοῦ προσδοκᾶν τὴν σωτηρίαν παρὰ
τῶν ξένων»· πολιτικὰ τάχθηκε ὑπὲρ
τῆς φωτισμένης Ἀριστοκρατίας καὶ
κοινωνικὰ ἐπέμεινε στὸν ἀναδασμὸ
καὶ διανομὴ τῆς γῆς στοὺς καλλιεργ-
ητὲς τῆς: «Τὴν γῆν ἅπασαν ὡσπερ
ἴσως ἔχει κατὰ φύσιν κοινήν ἅπα-
σαν τοῖς ἐνοικοῦσιν εἶναι», ἔλεγε. Τὸ
μεγάλο θᾶρος τῆς διδασκαλίας του
ὁ Πλήθωνας τὸ ἔρριξε στὸν ἰδεολο-
γικὸ τομέα, προσπαθώντας νὰ διαφω-
τίσει τοὺς Ἑλληνας, ὥστε νὰ ἀποκτή-
σουν ἐθνικὴ αὐτοσυνειδησία, τονί-
ζοντας ὅτι «ταῦτην τὴν χώραν Ἑλ-
ληνες φαίνονται ἀεὶ οἰκοῦντες» καὶ
ὅτι «Ἑλληνας ἐσμέν τὸ γένος, ὡσπερ
ἢ γλῶσσα καὶ ἡ πάτριος παιδεία μαρ-
τυρεῖ». ⁽⁴⁾

Οἱ Παλαιολόγοι ὄχι ἀπλῶς ἀνέχτη-
καν τὸν Πλήθωνα, ἀλλὰ συνέβαλαν

(3) «Ὁ Ρωμαῖοι φιλάργυροι, δημεγέρτες, τραδιτόροι ὅπου ἐτραδίρετε τὴν πατρίδα
σας, ὅπου ὁ βασιλιάς σας ἦτανε πτωχὸς καὶ σὰς ἐπαρακάλαε μὲ τὰ δάκρυα στὰ
μάτια νὰ τοῦ δανεῖσαστε φλωρία, διὰ νὰ δώση, νὰ μαζώη πολεμιστάδες ἀνθρώ-
πους, νὰ βοηθήσαστε καὶ νὰ πολεμήσαστε, κι ἔσας ὀρνιόσαστε μεθ' ὄρκου πὺς δὲν
ἔχετε καὶ εἶσθε φτωχοί. Ἀμὴ ὑστέρου ὅπου σὰς ἐπήρε ὁ Τοῦρκος εὐρέθητε
πλοῦσιοι καὶ σὰς τὰ ἐπήρε ὁ Τοῦρκος καὶ σὰς ἔκοψε καὶ τὸ κεφάλι σας, ὡς
θέλει τὸ φανερώσει ἡ ἰστορία ὀμπρός» (Γ. Ζώρας, «Χρονικὸν περὶ τῶν Τούρ-
κων Σουλτάνων κατὰ τὸν Βαρβερινὸν Κώδικα», σ. 83).

(4) Γεώργιος Γεμιστός — Πλήθων, «Πρὸς τὸν βασιλέα Ἐμμανουήλον περὶ τῶν ἐν
Πελοποννήσῳ πραγμάτων» καὶ «Πρὸς τὸν Δεσπότην Θεόδωρον περὶ τῆς Πε-
λοποννήσου».

δυναμικά στην ευόδωση του έργου του, και πολλές από τις προτάσεις του έγιναν πράξη. Τό γεγονός ότι όχι όπλως δέν διώχθηκε ό φιλόσοφος, αλλά και έλαβε τό ανώτατο άξίωμα του «Προστάτη των Νόμων», μαρτυρεί την έλληνικότητα και την άνωτερότητα της οικογένειας των Παλαιολόγων. (5) Ό τελευταίος Κωνσταντίνος είναι γνήσιο πνευματικό τέκνο του Πλήθωνα, αλλά άσφυκτικά πλαισιωμένος από τό πανάθλιο Βυζαντινο - φραγκο - ρωμαίικο Κατεστημένο.

«Η τιμιότης, γενναιοδωρία, τό θάρρος και ή αγάπη για τή χώρα του, είναι τό χαρακτηριστικά εκείνα του Κωνσταντίνου, τά όποια έπιβεβαιούνται από πολλές έλληνικές πηγές της έποχής του, άποδεικνύονται και από την όλη στάση και συμπεριφορά του κατά τή διάρκειά της πολιορκίας της Κωνσταντινούπολεως». (6)

* * * *

Η μοίρα του τελευταίου Κωνσταντίνου είναι ή μοίρα του Έλληνισμού ολόκληρου έως σήμερα. Τό πολιτικό κατεστημένο τόσο της Πρωτεύουσας, όσο και του Μυστρά, άντετάχθη άσυζητητά στα σχέδια και στο έργο του βασιλιά, που άναγκάστηκε να ενεργή άναποφάσιστα και όχι δυναμικά. Η πρόσκλησή του στην Κωνσταντινούπολη ήταν τό μεγαλύτερο χτύπημα που θά μπορούσε να δεχθή, γιατί άναγκάστηκε να έγκαταλείψη στη μέση τό έργο, που τόσο δύσκολα είχε δημιουργήσει από Μυστρά. Πράγματι ό Μυστράς, και ή Πελοπόννησος γενικά έδιναν την είκόνα καθαρού Έλληνικού Κράτους,

που έπιτυχώς είχε πολεμήσει και έκδιώξει τους Φράγκους και τά υπόλοιπα Ξένα στοιχεία.

Υπό τό κράτος της τουρκικής άπειλής ό αδελφός του Ιωάννης, αυτοκράτωρ των λειψάνων της αυτοκρατορίας, και με την πίεση του κατεστημένου, έφευγε στην Ιταλία για να ζητήσει βοήθεια: ό Κωνσταντίνος ώρίστηκε άντιβασιλιάς και προσκλήθηκε στην Πόλη.

Του κάκου ό Πλήθωνας άγωνίσθηκε να τον πείση να άρνηθή την Πόλη και να μείνη στο Μυστρά, από όπου εύκολότερα θά μπορούσε να ύπερασπισθή την Ελλάδα. Για τό διορατικό δάσκαλο τό Βυζάντιο ήταν νεκρό και, τό σπουδαιότερο, άνθελληνικό. «Σπάσε, Κωνσταντίνε, τό δεσμά που μάς άλυσσοδένουν με τό Βυζάντιο. Άπό σένα έξαιρτάται, όχι από τό πλήθος, ν' άναίστησης την Ελλάδα. Όσο από Βυζάντιο μικραίνει, τόσο πρέπει να κερδίση σε βάθος, και βάθος δέν μπορεί να του δώση παρὰ ή Ελλάδα. Κάθε θυσία που γίνεται για την Πατρίδα, έχει μεγάλο. Ας σωθή ή Ελλάδα, και μεις ός χαθοῦμε». (7)

Πίσω από τά λόγια του Πλήθωνα κρύβεται όλη ή πολιτική αλήθεια του Έλληνισμού, που έκτοτε ακολουθεί τή μοίρα του Κωνσταντίνου. «Είσαι γενναίος, Κωνσταντίνε, στον πόλεμο, αλλά δειλός στή πολιτική σκέψη» (7) Ό Δεσπότης του Μυστρά, ό «άετός» του Έλληνισμού, μπλεγμένος στα γρανάζια της μηχανής του λογοκρατικού Κατεστημένου και καταπλακωμένος από τό πνεῦμα του βυζαντινού δογματισμού, φάνηκε: άβικαινος να συλλάβη τά μηνύματα της

(5) Οι ιστορικοί λένε γι' αυτούς: «οί έπιφανέστεροι μάλλον των άνδρων και προήκοιτες βασιλεύσι», «οί επ' εύγενεία λαμπρυνόμενοι».

(6) Α. Α. VASILIEV, «HISTORY OF BYZANTINE EMPIRE», Έλλ. μετάφρ., σελ. 803.

(7) Χρήστος Ζαλοκώστας, «Κ. Παλαιολόγος», σ. 70 - 72.

έποχής, πού όλα συνηγαροῦσαν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τοῦ δασκάλου του Πλήθωνα. Πράγματι, οἱ συνθῆκες τότε στήν Ἑλλάδα ἦταν ἀφάντιστοι εὐνοϊκότερες ἀπό τίς ἀντίστοιχες τοῦ '21, τὰ δὲ φιλελληνικά — ἐλληνίζοντα ρεύματα, ἰσχυρότατα καὶ ἱκανώτατα νὰ δημιουργήσουν ὄχι ἀπλῶς τὴν «ἐν ὀνόματι» τῆς Ἑλλάδας Ἀναγέννηση, ἀλλὰ τὴν Οἰκουμένη Ἑλλάδα. Ἡ πολιτικο - στρατιωτική καὶ ἰδεολογική, ἄλλωστε, κατὰπτωση τοῦ Κόσμου ἀποτελοῦσαν τὴ φωναχτὴ πρόκληση γιὰ τὸν Κωνσταντῖνα πού, δυστυχῶς, δὲν ἀντιλήφθηκε τὸ μήνυμα τῶν καιρῶν, ἀλλὰ σὰν μαγεμένος φόρεσε τὸ αὐτοκρατορικό — χωρὶς αὐτοκρατορία — στέμμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν ἀπαλλάχθηκε οὔτε νεκρός. Περιστοιχισμένος ἀπὸ ἀνανδρους λογοκράτες — γραφειοκράτες καὶ καλόγηρους — καὶ μπλεγμένους στὴ βρώμικη διπλωματία τῆς πολυπράγμονος Δύσης, πού παρέδιδε μαθήματα κωμωδίας, βασιαιμένα στήν αἰώνια ὑπόθεση τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀντιλήφθηκε, ὅτι γι' αὐτὸν «οὐ τόπος» κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο.

Ἡ ἕβδομη μέρα τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1453 σάλπισε τὸ μουσουλμανικό ἐπιθετικὸ γιὰ τὸ ἀμαρτωλὸ Βυζάντιο. Οἱ κανονιῆς τοῦ Μωάμεθ προκάλεσαν πανικὸ στοὺς ἀπόλεμους καλόγηρους, ἀλλὰ καὶ σοβαρὲς ζημιές στὰ τεῖχη. Εἰς μάτην ὁ Παλαιολόγος καὶ οἱ ἀξίωματικοὶ του προσπάθησαν νὰ ἐμψυχώσουν καὶ νὰ πείσουν τοὺς Χριστιανούς νὰ πολεμήσουν. Ἡ φρουρὰ τῆς Πόλεως πατὲρ δὲν ξεπέρασε τίς 5.000 ἠτόπιους στρατιῶτες, πού ἐνισχύονταν ἀπὸ 2.500 ξένους.

Τὰ μέσα Μαΐου βρῆκαν τὴ φρουρὰ καταβεβλημένη σωματικά ἐξ αἰτίας τοῦ αὐνεχοῦς πολέμου, ἀλλὰ διατηρούμενη ἀκόμη ἀκμαιότατη ἠθικά. «Ἐνῶ ἀπ' ἔξω χτυποῦσαν τὴν Πόλη οἱ φοβερὲς πέτρες τῶν τούρκικων κανονιῶν, ἀπὸ μέσα χτυποῦσε, αὐτὸς (ὁ «ποντεστά» τῶν Γενοβέζων) καὶ ὁ Γεννάδιος, τίς ψυχὲς τῶν πιστῶν μὲ τίς κατάρεις τους»⁽⁸⁾ καὶ τὸ ἠττοπαθὲς καὶ ἀπόλεμο Κατεστημένο, πού κρυφὰ ὕβριζε τὸν αὐτοκράτορα, προτρέποντάς τον νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Πόλη καὶ νὰ φύγει. Λοιπὸν, «ὅσον καρτερικῶς καὶ ἐπιτηδεῖως καὶ ἂν ἀνθίσταντο οἱ πολιορκούμενοι, τὸ βέβαιον ἦτο ὅτι ἐπιέζοντο ἐπι μᾶλλον δεινότερον. Τὰ τεῖχη εἶχον ἐν μέρει καταπέσει, τέσσαρες δὲ πύργοι εἶχον κατεδαφισθῆ».⁽⁹⁾

Οἱ ἐνισχύσεις πού περίμεναν ἀπὸ τὴ Δύση ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐφθάναν ποτέ, πρὸς μεγάλη ἀπογοήτευση τῆς φρουρᾶς, ἐνῶ ὁ Παλαιολόγος, πού δὲν ἔτρεφε αὐταίπτες καὶ ἦταν γνώστης τῆς βρώμικης μηχανῆς πού τοῦ σκάρωσαν τὰ Κατεστημένα καὶ ἡ μοίρα του,⁽¹⁰⁾ εἶχε πάρει τίς ἀποφάσεις του. Κι ἂν δὲν ἔμενε ἐλπίδα νὰ κρατήσῃ τίς «Θερμοπύλες», μπορούσε ἀναμφισβήτητα νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν τιμὴ του καὶ τὴν τιμὴ τῶν προγόνων του καὶ ν' ἀφήσῃ στοὺς ἀπογόνους του ἓνα παράδειγμα. Ὁ Μωάμεθ, πού τοῦ παράγγειλε νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Πόλη, ὑποσχόμενος νὰ χάρισῃ στὸν Ἑλληνα βασιλιᾷ κάποιο ἄλλο Δεσποτάτο, ἔλαβε πράγματι ἑλληνικὴ ἀπάντηση, πού κίνησε τὸ θαυμασμὸ σ' ἐχθροὺς καὶ φίλους καὶ σκόρπισε στίς ἠτρωμένες συνειδή-

(8) Κώστας Δ. Κυριαζής, «Κ. Παλαιολόγος», σελ. 256.

(9) Κ. Παπαρηγόπουλος, «Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. ἔθνους», τ. 5, σελ. 411.

(10) «Ὁ Κωνσταντῖνος ὑπῆρξε ἀγαθὸς προστάτης τοῦ λαοῦ, πού σπάθησε δυστυχισμένος σ' ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ ποὺ εἶχε ἠπὸ δύστυχο ἀκόμη τέλος» (Κριτὸ-βουλος, Α' 72).

σεις ρίγη συγκινήσεων. Ναι, Μωάμεθ και λογοκράτες βασιλιάδες και αυτοκράτορες, πού, σαν «έλεψ θεού» βασιλεύοντες, πουλάτε και αγοράζετε πόλεις και έθνη με τον ίδιο τρόπο πού παζαρεύετε και τὰ άλλα έμπορεύματα.

«τὸ τήν πόλιν σοι δοῦναι, οὐτ' ἐμὸν ἔστιν, οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικοῦντων ἐν ταύτῃ κοινῇ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπραιορέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν».

Οἱ στρατιῶτες, πού ἐνημερώθηκαν γύρω ἀπὸ τήν ὑπόθεση τῶν μηνιμάτων τοῦ Μωάμεθ καὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ αυτοκράτορα, ἀνέκτησαν τήν μεγάλη φιλοτιμία τους, κατὰ τὸ Γεώργιο Φραντζῆ, καὶ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ τείχους μιὰ φωνή, σαν ἰαχή, ἀκούστηκε: «Ἀποθάνωμεν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος». Πράγματι ἡ δύναμη καὶ ὁ ἥρωϊσμός, πού ἐπέδειξε ἡ φρουρά τῆς πόλεως κατὰ τὴν 29ῃ Μαΐου, ὑπῆρξε ἀξιοθαύμαστη, καὶ ἔφερε τὸ Μωάμεθ σὲ ἐξαιρετικὰ δύσκολη θέση. Οἱ 400.000 στρατιῶτες καὶ «πλιατσικολόγοι» πού ἐφώρμησαιν ἐναντίον τῶν ἐπτακισχιλίων ὑπερασπιστῶν τῆς πόλεως, δυὸ φορές τουλάχιστον ἀποκρούσθηκαν, ἐγκαταλείποντας γύρω ἀπὸ τὰ τείχη σωρούς πτωμάτων, πού δημιούργησαν ἕνα τρίτο τεῖχος. Ἦταν δύσκολο νὰ ἀποφανθῆ κανεὶς με βεβαιότητα γιὰ τὴν ἔκβαση τῶν ἐπιχειρήσεων, ἂν δὲν τραυματίζονταν θανάσιμα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λίγους στρατιῶτες τῆς φρουρᾶς καὶ, τὸ χειρότερο, ἂν δὲν ἀνοίγει — ἀγνωστο ἀπὸ ποιὸν — ἡ Κερκόπορτα. Ὁ Μιχαὴλ Δούκας ἀναφέρει, ὅτι, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς τρίτης καὶ τελειωτικῆς ἐφόδου τῶν τούρκων, «τουλάχιστον δισχιλίοι ἄνδρες μαχθῆναι ἐφονεύθησαν» καὶ ἐνῶ «πάντες οἱ Ξενοὶ ἄρχηγοὶ» — πλὴν τοῦ Ἰουστινιάνη — «ἐσώθησαν, ἅπαντες οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἄρχηγοὶ

ἔπεσον».

Ὁ γέρικος ἀητός τοῦ Δία, πού γιὰ νὰ χωρέσει τὴ χιλιετῆ σοφία του ἔβγαλε καὶ δεύτερο κεφάλι, ἐμβλημα καὶ οἰκόσημο τῶν Παλαιολόγων, ἐντυπωσίασε τόσο τὸ Μωάμεθ, ὥστε τὸν ἀνάγκασε νὰ ἀναγνωρίσει τὸ νεκρὸ τοῦ γενναίου αυτοκράτορα πού, σύμφωνα με τὸ Γ. Φραντζῆ, ἔθαιψε με βασιλικές τιμές. Οἱ διασωθέντες Ἕλληνες ἔγιναν μάρτυρες τῆς λεηλασίας τῆς Πόλεως, λεηλασίας πού, κατὰ τὸν Θ. Οὐσπένσκι «οἱ Τούρκοι, ἐνήργησαν με περισσότερη ἠπιότητα καὶ ἀνθρωπισμὸ ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους πού κατέλαβαν τὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1204», ἀλλὰ ὄχι καὶ τῆς ταφῆς τοῦ βασιλιά τους. Γι' αὐτὸν οἱ Ἕλληνες, πού τὸ αἰσθητήριό τους δὲν κάνει λάθος, δημιούργησαν τὸ θρύλο τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλιά, γιατί οἱ ἥρωες δὲν κάνει νὰ πεθαίνουν:

«Ὁ Κωνσταντίνε βασιλεῦ, Δραγάζη
(τὸ πινόμε,
εἰπέ μου πού εὐρίσκεσαι; Ἐχάθης
(ἡ ἐκρύβης»;

* * * *

Ενῶ οἱ λογοκράτες αυτοκράτορες τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τοῦ Βυζαντίου, παρὰ τοὺς ὕμνους καὶ τὰ μεγάλα ὀνόματα πού τοὺς χάρισε ἡ δογματικὴ κατεστημένη Ἱστορία, οὔτε «σταλιά» δὲν ἀκούμπησαν ποτὲ στὴ ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων, ὁ φτωχὸς καὶ χωρὶς αυτοκρατορὶα αυτοκράτορας Παλαιολόγος ἔγινε τραγούδι καὶ θρύλος, ἥρωας καὶ σύμβολο. Ναι, ἐτοῦτος δὲν ἦταν σαν τοὺς ἄλλους αυτοκράτορες· εἶχε κάτι περισσότερο, εἶχε κάτι λιγώτερο. Ἀσφαλῶς, εἶναι παιδί τῆς Ρωμιοσύνης, ἀλλὰ ἐπαναστάτησε καὶ ἀποτίναξε ἀπὸ τὰ μάτια του τίς «τοίμπλες» τοῦ δογματισμοῦ, τῆς ὑστεροβουλίας, τῆς ἐξουσιαστικότητος, τοῦ ἀτομικ-

σμοῦ καὶ τῆς κακομοιρίας, τοῦ Βυζαντινισμοῦ, τοῦ Ρωμαϊκοῦ.

Ὁ Ρωμιὸς Κωνσταντῖνος ἀνέβηκε μὲ τὸ θάνατό του στὸ ἐπίπεδο τοῦ "Ἑλληνα. Πεθαίνοντας συνειδητὰ, ἀσυναίσθητα γαντζώθηκε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, πού τὸ αἰμπαρέσαμε μαζί του στὸν τάφο καὶ ἀπάλλαξε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἀμαρτιῶν του, ὥστε ἀπέβη ὁ γεννήτορας τῆς Νέας Ἑλληνοσύνης. Ἡ ἄπιστη ἔρωμένη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ «Πόρνη» Πόλη, πού ἰδεολογικὰ ἀφαιμακτοῦσε τὴν Ἑλλάδα, «πίνοντας σπὴν ὑγεία τοῦ "Ἑλληνα» καὶ ποντάροντας στὴ φιλοτιμία καὶ στὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔθνους, χρειαζόταν τὸν Παλαιολόγο,

ἓνα Παλαιολόγο, γιὰ νὰ τὴν ἀποπέμψη.

«Καλύτερα νὰ χρεμετίσουν τούρκικες φοράδες σπὸν Κιθαιρῶνα, παρὰ προστάτας νάχωμεν», θὰ πῆ ὁ Κάλβος, ὁ πιὸ ἰδεαλιστῆς Νεοέλληνας ποιητῆς· «γιατὶ ὅσο σκληρὴ εἶναι ἡ τυραννίδα, τόσο πιὸ εὐκόλα ἀνοίγονται σωτήριες θύρες». Ἡ τουρκικὴ τυραννία ἦταν τυραννία γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἐχθρική — καὶ γι' αὐτὸ κράτησε μόνο 400 χρόνια. Τὸ Βυζάντιο ὅμως «ἤρθε ντυμένο φιλικὰ» καὶ ἀφώπλισε τοὺς... φ ι λ ὀ ξ ε ν ο υ ς "Ἕλληνες — γι' αὐτὸ ἡ ἔλληνοκτόνος τυραννία του κράτησε 1.100 χρόνια...

